

иконостас придела, жертвенник и престол, облачения на них, два Евангелия и св. крест на престол, сребропозолоченные сосуды, 5 парчовых облачений для священника и столько же для диакона, 10 подсвечников, запрестольную икону Воскресения Христова, выносные запрестольные крест и икону Божьей Матери [8].

8 июня 1914 г. был освящен второй придел в братском храме в честь Св. Великомученицы Варвары. Через сына Копьева – Николая Николаевича – братский храм г. Бреста получил из г. Москвы в дар икону Св. Великомученицы Варвары с частицей ее мощей.

Прихожанами братской Свято-Николаевской церкви являлись жители не только г. Бреста, но и ближайших деревень. Так, в 1906 г. среди прихожан данного храма было 1318 крестьян, 257 мещан, 135 лиц военного сословия и членов их семей, 119 статских лиц (служащих) и 12 лиц духовного сословия.

Построив храм, братство имело долг в размере 8870 руб. Поэтому в первые годы после строительства храма оно стремилось, прежде всего, выплатить долг. С этого времени перед братством на первый план выступили просветительские и благотворительные задачи.

Таким образом, на протяжении 1880–1906 гг. Брестское братство предприняло несколько попыток построить Свято-Николаевскую церковь. Только последняя из них увенчалась успехом. Был возведен каменный храм, являющийся украшением современного г. Бреста.

Литература

1. По прошениям разных лиц об освобождении их родственников из под стражи; об открытии библиотек и др. вопросам // Национальный исторический архив Беларуси в г. Гродно. – Фонд 1. – Оп. 9. – Д. 1016.
2. Отчет Брест-Литовского православного Николаевского братства о приходе и расходе денежных сумм с 9 мая 1878 по 9 мая 1879 г. Устав общества // Национальный исторический архив Беларуси в г. Гродно. – Фонд 1. – Оп. 16. – Д. 1146.
3. Брестское св. Николаевское братство за последние сорок лет // Вестник Виленского Свято-Духовского братства. – 1908. – № 9. – С. 203–206, № 10. – С. 224, № 11. – С. 243–244, № 12. – С. 262–263.
4. Отчет Брестского православного братства // Литовские епархиальные ведомости. – 1880. – № 27. – С. 226–227.
5. Прошения мещан города Гродно: Дениса Лазаря об освобождении от взносов питейного сбора; итальянского подданного Феррони о разрешении открытия в городе цирка и переписке с учреждениями об утверждении уставов пожарных и других обществ // Национальный исторический архив Беларуси в г. Гродно. – Фонд 1. – Оп. 17. – Д. 881.
6. Клировые ведомости церквей I округа Брестского повета за 1922 год // Государственный архив Брестской области. – Фонд 2059. – Оп. 4. – Д. 1 б.
7. Лещенок, К.Ю. Свято-Николаевский братский храм в истории Брестчины / К.Ю. Лещенок // Архитектурное наследие Прибужского региона. Сохранение и культурно-туристское использование: тезисы докладов II Международной научно-практической конференции, Брест, 29–30 апреля 2010 / БрГТУ. – Брест, 2010. – С. 21–22.
8. Гродненские епархиальные ведомости. – 1913. – № 8–9 (отдел официальный). – С. 87–88.

RESUME

The article is devoted to the history of the construction of Brest Fraternal St. Nikolas Church. Several attempts of the construction of the given temple are examined. The conclusion is made that only the last of them was crowned with success when a stone church, which is the adorning of modern Brest, was built.

Januszkiewicz A., WAPB, Białystok, Polska

DAWNE CERKWIE GARNIZONOWE WOJSK ROSYJSKICH NAD BUGIEM

Streszczenie:

Region nadbużański w obecnych granicach Polski to obszar pogranicza. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie stanowi on miejsce współistnienia wielu narodów, religii i kultur. Pozostałością wielobarwnej historii tego obszaru są wzniesione tu budowle, w szczególności obiekty sakralne. Szczególnym świadkiem przemian historycznych tych ziem są świątynie wojskowe, zbudowane dla zaspokojenia potrzeb religijnych żołnierzy stacjonujących w garnizonach wojsk rosyjskich. Zaczęto je wznosić jako obiekty wolnostojące już pod koniec XIX w. Podlegały one ministerstwu wojny i były poza jurysdykcją biskupów diecezjalnych Cerkwi Prawosławnej. Z powodu częstych dyslokacji rosyjskich jednostek wojskowych świątynie te niejednokrotnie zmieniały wezwania, pod jakimi zostały konsekrowane.

Różne były koleje losu poszczególnych rosyjskich cerkwi garnizonowych. Ich dość znaczna część nie zachowała się do dziś. Część z nich stanowi pamięć o nie tak dawnych czasach historii tych ziem. Jaki los spotkał cerkwie wzniesione na terenach nadbużańskich? Jakim procesom przemian ulegały - konwersji, rekonwersji?

Niniejsza praca przedstawia wybrane aspekty związane z procesami adaptacji, przebudowy lub przetworzenia tych świątyń, zarówno na obiekty świeckie, jak i obiekty kultu religijnego innej niż pierwotnie konfesji.

Nieuregulowany, płynący swoim naturalnym korytem Bug na kilkusetkilometrowym odcinku wyznacza dziś granicę Polski z Białorusią i Ukrainą. Obszar, na którym króluje rzeka i jej liczne dopływy zamieszkują Polacy, Białorusini i Ukraińcy, a dawniej Żydzi, Rosjanie, Tatarzy, Cyganie. To od stuleci miejsce współistnienia wielu narodów, religii i kultur. Region nadbużański w obecnych granicach Polski to obszar pogranicza. Pozostałością jego wielobarwnej historii są wzniesione tu budowle, w szczególności obiekty sakralne: rzymskokatolickie (m.in. Włodawa, Kodeń, Janów Podlaski), prawosławne (m.in. Hrubieszów, Kodeń, Terespol), unickie i neounickie (m.in. Kostomłoty, Pratulin), wyznawców judaizmu (m.in. Włodawa) czy islamu (Lebiedziew, Studzianka).

Spośród świątyń prawosławnych regionu nadbużańskiego, szczególnym świadkiem przemian historycznych tych ziem są świątynie wojskowe, zbudowane na przełomie XIX/XXw. dla zaspokojenia potrzeb religijnych żołnierzy stacjonujących w garnizonach wojsk rosyjskich. Wzniesiono wówczas następujące wolnostojące świątynie wojskowe:

- w **Hrubieszowie** - cerkiew murowaną p.w. św. Mikołaja Cudotwórcy (1906 r.) 7. Olwipolskiego pułku ułanów.

- w **Chelmie** - cerkiew murowaną p.w. Św. Trójcy (1903 r.) 66. Butyrskiego pułku piechoty

- w **Chelmie** - cerkiew murowaną św. Aleksego metropolity moskiewskiego (1908 r.) 65. Moskiewskiego pułku piechoty

- w **Zamościu** - cerkiew murowaną p.w. Św. Trójcy (1908r.) 67. Tarutńskiego pułku

- we **Włodawie** - powstała w 1892 r. wolnostojąca świątynia wojskowa 17. brygady artyleryjskiej.

Po wschodniej stronie Bugu, dziś poza granicami Polski, wzniesiono:

- we **Włodzimierzu Wołyńskim** (Ukraina) - cerkiew murowaną p.w. Włodzimierskiej Ikony Matki Bożej (z 1910 r.)

- w **Kowlu** (Ukraina) - cerkiew p.w. Apostoła Fomy (z 1904 r.) 193. Kowelskiego pułku piechoty.

- w **Brześciu** (Białoruś) - cerkiew garnizonową - sobór Mikołajeuski.

Różne były koleje losu poszczególnych obiektów. Ich dość znaczna część nie zachowała się do dziś. Te, których mury przetrwały stanowią pamięć o nie tak dawnych czasach historii tych ziem. Jaki los spotkał cerkwie wojskowe wzniesione na terenach nadbużańskich? Jakim procesom przemian ulegały - konwersji, rekonwersji?

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie wybranych aspektów związanych z procesami adaptacji, przebudowy lub przetworzenia tych świątyń, zarówno na obiekty świeckie, jak i obiekty kultu religijnego innej niż pierwotnie konfesji. Odbędzie się to na przykładzie czterech wybranych spośród ww obiektów, a mianowicie:

- cerkwi p.w. św. Mikołaja Cudotwórcy w **Hrubieszowie [rys.1]**, a obecnie Kościoła rzymskokatolickiego p.w. MB Nieustającej Pomocy

- cerkwi p.w. Przemienienia Pańskiego w **Zamościu [rys.2, 3 i 4]**, obecnie Kościoła rzymskokatolickiego p.w. św. Michała Archanioła

- cerkwi p.w. Św. Trójcy w **Chelmie [rys.5]**, obecnie rzymskokatolickiego Kościoła wojskowego p.w. św. Kazimierza

- cerkwi p.w. św. Aleksego metropolity moskiewskiego w **Chelmie [rys.6]**, obecnie nie istniejącej już.

Od połowy XIX w. granica rosyjsko-pruska zabezpieczana była szeregiem fortec, które wspomagać miały liczne garnizony wojsk carskich. Aby zapewnić dobrą mobilność stacjonującym jednostkom koszary budowano zazwyczaj na skraju miasta, przy trakcie komunikacyjnym, przy linii kolejowej. Wraz z zabudową koszarową powstawały również cerkwie garnizonowe. Do lat 90. XIX w. lokowane one były w namiocie lub sali jednego z budynków koszarowych. Początkowo, podobnie jak inne cerkwie zwane „domowymi” (mieszczące się w szpitalach, szkołach czy budynkach mieszkalnych) nie wyróżniały się specjalnie z otaczającej je zabudowy. O ich istnieniu informował krzyż na dachu lub ikona nad wejściem. Z czasem nad budynkiem mieszczącym cerkiew wznoszono kopułę z krzyżem. Na ziemiach nadbużańskich cerkwie takie istniały m.in. we Włodawie, pod Ostrowią Mazowiecką, w Siedlcach, a także we Włodzimierzu Wołyńskim (dzisiejsza Ukraina), w Brześciu i Kobryniu (dzisiejsza Białoruś).

Wolnostojące cerkwie wojskowe, wznoszone już od lat 90-tych XX w., wyróżniały się z otaczającej je zabudowy. Lokowane były najczęściej na skraju koszar lub w niedalekiej odległości od placu apelowego, zawsze jednak w miejscu dobrze widocznym od strony miasta.

W literaturze nielicznie są podejmowane próby stworzenia typologii murowanych cerkwi wojskowych wzniesionych dla wojsk Imperium Rosyjskiego na jego zachodnich rubieżach. Najbardziej przekonujący jest podział „zasadniczo na dwa wzory” - dla mniejszych i większych murowanych świątyń wojskowych [1, s.101-2]. Modelowym przykładem realizacji wg wzorca dla małych cerkwi pułkowych jest świątynia wojskowa na 300 osób wybudowana w Ostrołęce. Natomiast większe cerkwie budowane były na planie wydłużonym, od zachodu bryłę wieńczyła dzwonnica, zaś nad częścią ołtarzową wznosiła się kopuła otoczona mniejszymi kopułkami. Do tej grupy zaliczyć możemy m.in. świątynie wybudowane w różnych okresach m.in. w Łodzi, Suwałkach, Warszawie, Hrubieszowie [3, s.13].

Interesującą nas **hrubieszowską cerkiew** dodatkowo wyróżnia fakt, że wzniesiono ją wg typowego projektu cerkwi wojskowej inż. F. Wierzbickiego [2, s.13]. Zgodnie z carskim zarządzeniem z 1.XII.1901r., na zachodnich rubieżach Imperium Rosyjskiego cerkwie wojskowe budowano wg tego obowiązującego wzorca aż do wybuchu I wojny światowej [3, s.41]. Ów projekt realizował podstawowy postulat, by murowana świątynia pomieściła około 1000 żołnierzy, umożliwiając całemu oddziałowi wojska ustawionemu w szyku uczestnictwo w liturgii.

Cerkiew p.w. św. Mikołaja Cudotwórcy w **Hrubieszowie**, konsekrowaną w 1906 r., wzniesiono w latach 1903-1905 razem z koszarami dla żołnierzy stacjonującego w tym mieście rosyjskiego 7. Ołwipolskiego pułku ułanów. Jak już wspomniano, postawiono ją wg typowego projektu cerkwi wojskowych. Realizowała układ na planie wydłużonego prostokąta. Do obszernej nawy prowadził tej samej szerokości trójprzęsłowy narteks, nad którym wznosiła się dominująca nad całą sylwetą bryły wieża - dzwonnica. W przeciwieństwie do dość zwartej bryły korpusu nawowego i narteksu, prezbiterium było zróżnicowane tzn. każdemu pomieszczeniu o wydzielonej funkcji odpowiadała oddzielna bryła. Te narastająco zestawione bryły wieńczyła cebulasta kopuła na ośmiobocznym bębnie. Charakterystyczne jest, że podłużna oś symetrii prostokątnej nawy była dzielona w połowie długości osią poprzeczną, wyznaczoną przez wejścia w bocznych ścianach. Wnętrze nawy, z racji dużych rozmiarów w rzucie, było przestrzenne i dobrze oświetlone wysokimi półkoliście zakończonymi oknami. Wejścia akcentowały wyraziste portale. Boczne portale wieńczył charakterystyczny szczyt, jakie tworzyły trzy łuki nachodzące na siebie.[2]

Los okazał się łaskawy dla hrubieszowskiej świątyni - jej mury, częściowo odbudowane i przebudowane przetrwały do dnia dzisiejszego (rys. 1). Opuszczona w 1918 r. przez Rosjan cerkiew uległa konwersji i w latach międzywojennych funkcjonowała jako kościół garnizonowy żołnierzy 2. Pułku Strzelców Konnych. Podczas II wojny światowej, okupujące Hrubieszów wojska niemieckie zbeszcześciły świątynię użytkując ją jako stajnię i magazyny. Odzyskany w 1944 r. kościół służył celom religijnym zarówno żołnierzom, jak i ludności cywilnej przez kolejnych 9 lat, aż do dnia zamknięcia go przez władze komunistyczne. Obiekt został przekazany w użytkowanie wojsku m.in. na magazyn słomy i sienników i nieremontowany niszczał z biegiem lat, aż uległ całkowitej dewastacji (zniszczony strop, przeciekający dach porośnięty brzoźami, rozsadzane korzeniami mury, zwalone wieże, zniszczone i rozgrabione okna i drzwi). Władze państwowe kilkakrotnie zamierzały go zburzyć. Od 1969 r. wierni parafii rzymskokatolickiej w Hrubieszowie czynili starania o odzyskanie budynku, co udało się po 11 latach. Totalnie zniszczony obiekt wymagał kapitalnego remontu. Rekonsekracji odzyskanej świątyni dokonano 27 VI 1982 r. dekretem Biskupa Lubelskiego o utworzeniu w Hrubieszowie Parafii p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy.[5] Świątynię odbudowano sukcesywnie: w latach 80-tych przebudowano dach, podwyższono środkową część sanktuarium i wzniesiono wieże. Elewacje zdobią zachowane gzymsy wokół bryły (kordonowy -mniej więcej na 1/3 wysokości i okapowy oparty na ceglany fryzie) oraz przęsła okienne wydzielone pilastrami, z symbolem krzyża na tych szerszych. W latach 90-tych wnętrze kościoła wzbogaciły witraże przedstawiające Dwunastu Apostołów autorstwa artystów z Kijowa oraz włoskie organy. W roku 2002 rekonstruowano główny ołtarz wg projektu prof. W. Zina. [5]

Do naszych czasów przetrwały również mury dawnej rosyjskiej cerkwi garnizonowej wzniesionej w leżącym nieco dalej na zachód od Bugu Zamościu. Dziś znajduje się tu kościół p.w. św. Michała Archanioła. **Cerkiew wojskową p.w. Przemienienia Pańskiego w Zamościu** wzniesiono w 1911 r. dla zaspokojenia potrzeb religijnych żołnierzy wojsk rosyjskich zajmujących pobliskie koszary [1, s.102,155]. Świątynia jest murowana, jednonawowa założona na planie wydłużonego prostokąta. Od

wschodu do nawy przylegało prezbiterium z dobudowaną absydą i dwiema zakrystiami, zwieńczone masywną cebulastą kopułą na ośmiobocznym bębnie. Podobnie jak w cerkwi z Hrubieszowa, podłużna oś symetrii prostokątnej nawy podzielona jest w połowie długości osią poprzeczną, wyznaczoną przez wejścia w bocznych elewacjach. Wejścia te, tak jak wejście główne, mają wysunięte na zewnątrz małe kruchty, co na planie obiektu tworzy czytelny rysunek krzyża.

W latach międzywojennych usunięto ze świątyni symbole prawosławia. Rozebrano wznoszącą się nad prezbiterium, jak pokazuje fotografia z 1914r. (rys. 2), ośmioboczną wieżę z cebulastą kopułą (zastępując ją sygnaturką) oraz usunięto dwie kopułki z nad kruchty. Ze ścian zniknęły wieńczące je ozdobne atyki.

Zachowała się do dziś wieża nad przedsionkiem (kwadratowa do wysokości kalenicy dachu nawy głównej, a wyżej ośmioboczna). Przetwały także charakterystyczne dla rosyjskich cerkwi garnizony-nych dekoracje na ceglanych elewacjach (gzyms, fryz kopertowy, obramienia okien z łęków wspartych na gzymsie i półkolumnach) oraz portale drzwi wejściowych (rys. 3) Wnętrze konwersowanej na kościół świątyni pozbawiono ikonostasu, jego miejsce zajął pierwotnie ołtarz z obrazem „Chrystusa na tle Wawelu” namalowany przez miejscowego artystę Edwarda Kopcińskiego [6]. W latach 1985 - 1991 kościół rozbudowany wg projektu zamojskiego architekta J. Radzika. Dawne prezbiterium, absydy i zakrystie zastąpiono większym prezbiterium z transeptem, zwieńczonym zadaszeniem o współczesnej formie (rys.3,4.). Elewacje dobudowanej części próbują nawiązać elementami architektonicznymi do zachowanych elewacji dawnej cerkwi.

Kolejne cerkwie wojskowe powstały w Chełmie, które pod koniec XIX w. przeżywało swój intensywny rozwój. Szczególne znaczenie miało otwarcie granicy celnej z Rosją oraz budowa linii kolejowej w latach 1878-1890. W związku z planami utworzenia guberni chełmskiej, rząd carski tworzył nowy obraz Chełma, w którym kopuły wznoszonych licznie prawosławnych świątyni stanowiły dominujące akcenty w panoramie miasta. Na potrzeby przybyłego do Chełma blisko pięciotysięcznego rosyjskiego garnizonu wojskowego wybudowany został wzdłuż traktu lubelskiego duży kompleks koszarowy. Przy obecnej ul. Koszarowej powstała murowana **cerkiew garnizonowa p.w. Św. Trójcy** dla żołnierzy 66. Butyrskiego pułku piechoty. Drugą wzniesiono w latach 1901-08 na rogu Lubelskiej i Trubakowskiej dla żołnierzy 65. Moskiewskiego pułku piechoty. [1, s.24]

Cerkiew garnizonowa p.w. Św. Trójcy w Chełmie, przebudowana, poddana konwersji przetrwała do naszych czasów i służy wiernym rzymskokatolickiej parafii p.w. św. Kazimierza.

Pierwotnie przestrzenną nawę na planie wydłużonego prostokąta, przekrytą dachem dwuspadowym, poprzedzał narteks zwieńczony wysoką wieżą z cebulastym hełmem (rys.5). Do omawianych świątyni wojskowych zbliża ją sposób dekorowania elewacji wynikający z rodzaju użytego budulca (czerwona cegła), a także forma zachowanego do dziś portyku wejścia głównego.

W okresie międzywojennym opuszczony obiekt funkcjonował jako Kino "Strzelec", zarządzane przez 7 Pułk Piechoty Legionów [7]. W latach powojennych podobno wykorzystywany był jako magazyn. Dopiero w 1980 roku podjęto decyzję o przekazaniu budynku parafii rzymskokatolickiej. Przebudowana dawna cerkiew uległa konwersji na kościół św. Kazimierza.

Los nie był tak łaskawy dla drugiej chełmskiej świątyni wojskowej, która została zburzona w latach 30. XX w. z powodu złego stanu technicznego.

Najbardziej okazałą z omawianych **cerkiew garnizonową p.w. św. Aleksego metropolity moskiewskiego w Chełmie** (niektóre źródła podają: p.w. św. św. Aleksego i Piotra, metropolitów moskiewskich) wzniesiono żołnierzom 65. Moskiewskiego pułku piechoty. Ukończona w 1908 r. nawiązywała stylem do prawosławnych świątyni moskiewskich (rys.6). Różni ją od omawianych wcześniej obiektów przede wszystkim inna struktura bryły: trzyczęściowa o trzyprzęstowej niższej trapeznej [1, s.102]. Świątynię wzniesiono, prawdopodobnie wg proj. prof. arch. Gogina [1, s.132], na planie wydłużonego prostokąta. W tym przypadku jednak z prostokątnej nawy wyodrębniona została kwadratowa część przed ikonostasem, zwieńczona pięcioma cylindrycznymi latarniami o cebulastych hełmach. Od wschodu bryłę zamykały 3 półkoliste apsydy sanktuarium, od zachodu nad narteksem wznosiła się dzwonnica - wieża zwieńczona cebulastą kopułą. Uwagę zwraca dekoracja nieistniejącej cerkwi: rzędy kokoszników wieńczące ściany oraz fryz arkadowy.

Różne były koleje losu poszczególnych cerkwi wojskowych wzniesionych w regionie nadbużańskim. Niektóre z nich ulegały na przemian to adaptacji na obiekt świecki, to przetworzeniu na obiekt kultu religijnego innej niż pierwotnie konfesji. W wyniku tych procesów wszystkie zostały pozbawione symbolicznych dla prawosławia elementów: ikonostasu i cebulastych kopuł. Wiele świątyni, opuszczonych i dewastowanych nie przetrwało do dnia dzisiejszego, zostało zburzone. Niektóre z nich, przed zniknięciem z krajobrazu ziem nadbużańskich, uchroniła konwersja na świątynie rzymskokatolickie.

Literatura

- [1] Cynalewska- Kuczma, P., Architektura cerkiewna Królestwa polskiego narzędziem integracji z Imperium Rosyjskim. Poznań: UAM, 2004.
[2] Januszkiewicz, A. Cerkwie wojskowe w Królestwie Polskim. w: Zeszyt Naukowy PB, Architektura nr 21: Architektura Kultur lokalnych, tom II, pod red. J. Uścińowicza. Politechnika Białostocka. – Białystok, 2009.
[3] Klawing, W.W. Wojennyje chramy Rossii. Sankt Petersburg, 2002.
[4] Sokoł, K., Sosna A. Kopyły nad Wisłą. Prawosławne cerkwie w centralnej Polsce w l. 1815-1915 / K. Sokoł, A. Sosna. – Moskwa: MID „Synergia”, 2003.

Informacje ze stron internetowych

- [5] strona www parafii p.w. MB Nieustającej Pomocy w Hrubieszowie www.mbnp.rel.pl (informacje na podstawie Jadczyk S. , Hrubieszów i powiat hrubieszowski 1400 - 2000, Lublin 2000 oraz wspomnień ks. Prałata ptk Andrzej Puzon).
[6] strona www parafii p.w. Michała Archaniola w Zamościu www.zamosc.michal.parafia.info.pl.
[7] strona www.itchelm.pl.

Fotografie

- Rys.1. Kościół w Hrubieszowie (dawna cerkiew prawosławna wojskowa. p.w. św. Mikołaja Cudotwórcy). Rys. 2008. A. Januszkiewicz.
Rys.2. Cerkiew prawosławna wojskowa p.w. Przemienienia Pańskiego w Zamościu. Rys.1914. Pocztówka ze zbiorów A. Sosny.
Rys.3. Kościół w Zamościu (dawna cerkiew prawosławna wojskowa p.w. Przemienienia Pańskiego). Rys. 2009. A. Januszkiewicz.
Rys.4. Kościół w Zamościu (dawna cerkiew prawosławna wojskowa p.w. Przemienienia Pańskiego). Rys. www.zamosc.michal.parafia.info.pl
Rys.5. Cerkiew prawosławna wojskowa p.w. św. Trójcy w Chełmie.
Rys. 1916. Pocztówka ze zbiorów A. Sosny.
Rys.6. Cerkiew prawosławna wojskowa p.w. św. Aleksego metropolity moskiewskiego w Chełmie. Rys. 1916. Pocztówka ze zbiorów A. Sosny.

RESUME

The article is about Russian Orthodox building for the Russian army in XIX-XX centuries. The author analyses planning structure, design and constructive aspects of Russian cult monuments of Pri-buzhje region.

УДК 711.55(476.7-21)

Купрейчик Л. В., БНТУ, Минск

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ГОРОДА БРЕСТА

Промышленная инфраструктура поселения представляет собой совокупность всех его производственных территорий, складывающихся исторически. Причем существует высокая степень инертности этой инфраструктуры, ее удивительное постоянство при относительно высокой степени подвижности составляющих структуры – предприятий, районов, зон. Такая особенность промышленной инфраструктуры обусловила необходимость изучения вопросов ее исторического формирования в городах республики, что становится востребованным в условиях происходящей сегодня масштабной корректировки генеральных планов населенных мест.

Одним из промышленных центров Беларуси является Брест, историю формирования промышленной инфраструктуры которого можно разделить на 5 этапов:

I этап (конец XVIII в. – 1860-е гг.) – начальный этап формирования промышленной инфраструктуры. На момент включения Бреста в состав Российской империи (1795 г.) город размещался среди промышленно развитых районов (Прибалтийского, Петербургского), однако, несмотря на это, Брест в XVIII в. являлся отсталой периферией по отношению к ним, здесь развивались преимущественно ремесленные промыслы. Существовавшие мелкие производственные объекты размещались как в центральной части поселения, например, типография, соляной склад и воскобойня, так и за его пределами – на северо-западной окраине был построен склад. Возле замка были возведены винокурня и кузница. Размещение производственных объектов на центральной площади поселения и вблизи замка свидетельствует о важном значении данных объектов в жизни города [1, 2].